

ابن جزری، ج ۲، ص ۳۳۵-۳۳۶؛ دربارهٔ وجوه مختلف قرائت ← ابن خالویه، ج ۲، ص ۱۳۰-۱۴۲). نام سوره برگرفته از کلمهٔ شعراء در آیهٔ ۲۲۴ است (← ادامهٔ مقاله) که فقط در این سوره به صورت جمع به کار رفته است (← ابن عاشور، ج ۱۹، ص ۸۹). در بعضی روایات، این سوره همراه با حروف مقطعهٔ آغاز آن «طسم الشعراء» یا «طسم» نیز خوانده شده است (← احمد بن حنبل، ج ۴، ص ۱۰۶؛ ابن ماجه، ج ۲، ص ۸۱۷؛ طبرانی، ج ۴، ص ۵۵؛ حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۵۵۶؛ نیز برای آگاهی بیشتر ← حروف مقطعه*). بنابراین روایتی نبوی، سوره‌های شعراء، نمل* و قصص* با هم «طواسین» یا «طواسیم» نامیده شده‌اند (← ثعلبی، ج ۷، ص ۱۵۵؛ سیوطی، ۱۴۲۱، ج ۵، ص ۴۸۲؛ رامیار، ص ۵۹۷؛ دربارهٔ این دو نام ← جوهری، ذیل «طسم»). از سورهٔ شعراء با نام «سورةالجماعة» نیز یاد شده است (ابن کثیر، ج ۳، ص ۳۴۳؛ سیوطی، ۱۳۶۳ ش، ج ۱، ص ۱۹۴؛ برای بحث بیشتر دربارهٔ نامهای سورهٔ شعراء ← دوسری، ص ۲۸۸-۲۹۱). بیشتر مفسران سورهٔ شعراء را مکی دانسته‌اند (← مقاتل بن سلیمان، ج ۳، ص ۲۵۷؛ طوسی، التبیان، ج ۸، ص ۳؛ ابن عطیه، ج ۴، ص ۲۲۴). بنابراین روایات ترتیب نزول، این سوره به اختلاف، چهل و سومین تا چهل و هفتمین (و به روایتی از امام علی علیه السلام، سی و هفتمین) سوره از سوره‌های مکی است که پس از سورهٔ واقعه (یا بنابر روایتی از ابن عباس، پس از سورهٔ طه) و پیش از سورهٔ نمل نازل شده است (← مقدمتان فی علوم القرآن، ص ۹، ۱۱، ۱۴؛ زركشي، ج ۱، ص ۱۹۳). در تاریخ‌گذارهای غربی نیز سورهٔ شعراء در سوره‌های دورهٔ مکی میانه طبقه‌بندی شده است (← نولدکه^۱، ج ۱، ص ۱۲۶؛ د. اسلام، چاپ دوم، ج ۵، ص ۴۱۶-۴۱۷؛ قرآن، ترجمه آلمانی، ج ۱۰، ص ۱۲۷؛ برای جدول مقایسه‌ای ترتیب تاریخی سورهٔ شعراء در سنت اسلامی و مطالعات غربی ← رامیار، ص ۶۷۲-۶۷۳).

گروهی از مفسران با تکیه بر اقوال منسوب به ابن عباس، قتاده و عطاء بن ابی رباح چهار آیهٔ پایانی سوره را مدنی دانسته‌اند (← مقاتل بن سلیمان، همانجا؛ ماوردی، ج ۴، ص ۱۶۳؛ ابن جوزی، ج ۶، ص ۳۰؛ ابو حیان غرناطی، ج ۸، ص ۱۳۹). طبری (ذیل شعراء: ۲۲۴) از ابن عباس و ضحاک بن مزاحم نقل کرده است که این آیه دربارهٔ دو تن از شاعران نازل شد که در هجو پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم شعر می‌خواندند و هریک مریدانی داشتند که همراه آنها بودند و سخنانشان را تکرار می‌کردند. در مقابل، شاعران مسلمان هم از پیامبر اجازه خواستند که مشرکان را هجو و پیامبر را مدح کنند (ماتریدی، ج ۸،

باین همه، مجلهٔ شعر سهمی بسزا در ارائهٔ پژوهشهای جدی راجع به نظریهٔ شعر داشت و ضمن شرح مفاهیم نو، در فهم و شناخت ژرف رسالت شعر در ارتباط با جنبش پیشگام نوین در بین جوامع عرب مؤثر بود و مفاهیم و معانی جدیدی را دربارهٔ حقیقت شعر در میان ادیبان عرب مطرح کرد. همچنین توانست رویکرد به سمبلیسم پیخته‌تر و تازه‌ای را به وجود آورد که با زندگی واقعی پیوند داشت و نمادهایش را از تاریخ و اسطوره و میراث عامیانه اخذ می‌کرد. البته مجلهٔ شعر برخلاف گفتهٔ یوسف خال و شمار دیگری از شاعران و نویسندگان اواخر دههٔ ۱۳۶۰ ش / ۱۹۸۰، هرگز تنها عامل یا مهم‌ترین عامل اثرگذار در فرایند مدرن‌سازی شعر نو عربی نبود (جیوسی، ۲۰۰۷، ص ۶۵۴، ۶۵۷-۶۵۸؛ مصطفی خضر، ص ۹۳-۹۴؛ ابوسیف، ص ۵۰).

منابع: ساندی سالم ابوسیف، قضایا النقد والحداثة: دراسة في التجربة النقدية لمجلة شعر اللبنانية، بیروت ۲۰۰۵؛ احسان عباس، اتجاهات الشعر العربي المعاصر، کویت ۱۹۷۸؛ همو، بدر شاكر السياب: دراسة في حياته و شعره، بیروت ۱۹۸۳؛ علی احمد سعید ادونیس، «فی قصيدة النثر»، شعر، ش ۱۴ (آوریل ۱۹۶۰)؛ محمد جمال باروت، «المقدمات الايديولوجية لمشروع الحداثة الشعرية: حركة مجلة شعر، ۱۹۵۷-۱۹۶۴»، المعرفة، ش ۲۷۱ (سپتامبر ۱۹۸۴)، ش ۲۷۵ (نایب ۱۹۸۵)؛ جبرا ابراهیم جبرا، یوسف خال، و توفیق صایغ، ثلاثة شعراء و صحافي: رسائل جبرا ابراهیم جبرا، یوسف الخال، توفیق صایغ الی ریاض نجیب الریس، لندن ۱۹۹۶؛ سلمی خضراء جیوسی، الاتجاهات و الحركات فی الشعر العربي الحديث، ترجمة عبدالواحد لؤلؤه، بیروت ۲۰۰۷؛ اخبار و قضایا فی ثلاثة اشهر، شعر، ش ۲ (آوریل ۱۹۵۷)، ش ۲۲ (آوریل ۱۹۶۲)، ش ۳۲-۳۱ (یونیو ۱۹۶۴ الف)؛ همو، هؤلاء ظهروا فی مجلة شعر، در همان، ش ۳۲-۳۱ (یونیو ۱۹۶۴ ب)؛ جاک امانییس سالی، یوسف الخال و مجلته شعر، بیروت ۲۰۰۴؛ عینی یطاطه، بدر شاكر السياب: حياته و شعره، بیروت ۲۰۰۷؛ مصطفی خضر، «حرية الشعر فی ان يكون بالانفصال عن الرواسب الحضارية و الذاتية الموروثة»، شعر، ش ۲۹-۳۰ (آوریل ۱۹۶۴)؛ نازک الملائكة، قضایا الشعر المعاصر، بیروت ۱۹۶۲؛

Salma Khadra Jayyusi, "Modernist poetry in Arabic", in *Modern Arabic literature*, ed. M. M. Badawi, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

/ عبدالله حسینی و گروه زبان و ادبیات عربی /

شعراء، سوره، بیست و ششمین سورهٔ قرآن کریم در ترتیب مصحف. این سوره ۲۲۷ آیه دارد و در بعضی از کلمات آن اختلاف قرائت گزارش شده است (← دانی، ص ۱۶۵-۱۶۷؛